

גליון תתקכ"א • ערש"ק פרשת מצודע

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מהו הנס ה"גדול" שב"שבת הגדול"?

אמוריים או כנעניים? ה"בשורה" שבנגעי הבתים

בדין בין השמשות לענין טהרת המצודע

גודל ענין יום ההולדת

אור
החסידות

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

יוקר עניני הגשמיות של איש ישראל

”ופינו את הבית”

נגע שבבית – ”אבן מקיר תזעק”...

בדין זה - ש”המתינה תורה לדבר הרשות שלא יטמאו כליו” [שנאמר (פרשתנו יד, לו) וצוה הכהן ופנו את הבית וגו'] - רואים עד כמה יקר ונוגע דבר גשמי של כל אחד ואחד מישראל. ובהקדמה:

בטומאת צרעת ישנו חומר מיוחד שלא מצינו בשאר טומאות - ”בדד ישב מחוץ למחנה מושבו” (תוריע יג, מו. רמב”ם שם פ” ה”), היינו, שנמצא במעמד ומצב ירוד ביותר, עד כדי כך, שמגיע לו עונש של טומאה כזו ש”מחוץ למחנה מושבו”. ודוגמתו בנגע שבבית - שהנהגתו הבלתי-רצויה ניכרת ונראית גם בקירות הבית, בבחינת ”אבן מקיר תזעק” (הבקות ב, יא).

ומזה מובן גם בנוגע לאדם שהכהן צריך לבוא לראות את ביתו - שנמצא במעמד ומצב שיש מקום לחשוד שמגיע לו עונש של טומאה הנ”ל, עד כדי כך, שבשביל חשד זה מטריחים את הכהן לעזוב את כל עניניו - ”לעמוד לפני ה' לשרתו” (עקב ייד, ח) - ולבוא לראות את הבית.

התורה מייחסת חשיבות

מיוחדת לכליו של המצורע

...ואף על פי כן, גם בנוגע לאדם שנחשד בטומאת צרעת - ”המתינה תורה לדבר הרשות שלא יטמאו כליו”, שכן, גם כלים גשמיים של כל אחד ואחד מישראל, כולל מי שנחשד בטומאת צרעת, יש להם חשיבות מיוחדת בתורה.

ולא עוד, אלא שבנוגע לגשמיות דישאל גופא - מייחסת תורה חשיבות גם לדבר פחות ביותר:

”על מה חסה תורה” - מבאר רש”י בפירושו על הפסוק (פרשתנו יד, לו) וצוה הכהן ופנו את הבית גו' ולא יטמא כל אשר בבית” - ”אם על כלי שטף (כלי מתכות) יטבילם ויטהרו .. הא לא חסה תורה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה”.

עד כמה חשובה פרוטה של יהודי...

כלומר, לא מדובר כאן אודות דברים גשמיים שערכם רב, כלי כסף וכלי זהב, אבנים טובות ומרגליות, ולא אודות כלי מתכות, שגם אם לא יפגום טרם בוא הכהן, ויטמאו, מטבילים במקוה ונעשים טהורים, אלא המדובר הוא אודות כלי חרס, שאם יטמאו, לא יוכל עוד להשתמש בהם (לאחרי טהרתו, אף שמשתמש בהם בימי טומאתו), מכיון שאין להם טהרה במקוה - עליהם חסה תורה, ואמרה, שהכהן צריך להמתין עד שיפגום מן הבית, כדי שלא להפסיד ממנו של יהודי, אפילו בדבר שערכו פחות ביותר, ככלי חרס.

וענין זה נעשה פסק דין ברמב”ם - ”מורה הנבוכים” בדורו ובכל הדורות שלאחרי זה (הל'

טומאת צרעת פ”ט ה”ח) .. ללמדנו עד כמה מחשיבה ומייקרת התורה - תורת-אמת ותורת-חיים, הוראה אמיתית בחיים - את הגשמיות דכל אחד ואחד מישראל, ”דבר הרשות”, אפילו פרוטה אחת בלבד!

(תורת מנחם - התועודיות תשנ”ז ח”ב ע’ 493 ואילך)

פתיחה

בעזרי”ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס ‘לקראת שבת’ (גליון תתקא) היו”ל לפרשת מצורע - שבת הגדול, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ”ק אדמו”ר מליובאוויטש וצוק”ה”ה נבנ”מ זי”ע.

◇ ◇ ◇

מדור “מקרא אני דורש” שבפתח הקובץ עוסק בביאור דיוק דברי רש”י על ה”בשורה” בנגעי בתים, ויבאר הטעם ששינה רש”י ומפרש שאמוריים הטמינו מטמוניות ולא כנענים, ויבאר השייכות בין ברית בין הבתרים להטמנת הזהב.

מדור “יינה ש” תורה” עוסק בנס הגדול שבשבת הגדול, הפיכת קליפת מצרים לקדושה, תוקף מצרים - לעזרתם של ישראל, “אתהפכא חשוכא לנהורא”, והאופן לרתום את “מצרים” שבאדם לעבודת השי”ת.

מדור “חידושי פוגיות” עוסק בדין בין השמשות לענין טהרת מצורע שמצותה ביום, ויחדש דרך רש”י על המקרא בילפותא זו היא דאינה ממשמעות “ביום” לחוד אלא מיתורא ד”זאת תהיה תורת המצורע”, ועפ”ז יתרחן שינוי לשונו מן השי”ס והספרא, ויסיק נפקותא גבי טהרת מצורע בבין השמשות.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע”י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השק”ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע”פ המבואר במקומות אחרים בחזרת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו”ב, והם על אחריית המערכת בלבד, ושיגאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבירד הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן עניינים

מקרא אני דורש ב אמוריים או כנענים?

מדוע שינה רש”י ומפרש שאמוריים הטמינו מטמוניות ולא כנענים? / מהי השייכות בין ברית בין הבתרים להטמנת זהב? / ביאור דיוק דברי רש”י על ה”בשורה” בנגעי בתים

(ע”פ לקטי שיחה ח”ב עמ’ 91 ואילך)

פנינים ה עוונים וביאורים קצרים

עשר הטרד קרבן מצורע עני - מביא קרבן עשיר או עני? (ע”פ לקטי

שיחה חב”ז עמ’ 101 ואילך)

לשון תנך - לא נדע? (ע”פ לקטי שיחה חב”ז עמ’ 157)

יינה של תורה ו הנס הגדול שבשבת הגדול

הפיכת קליפת מצרים לקדושה / תוקף מצרים - לעזרתם של ישראל / “נס גדול” - “אתהפכא חשוכא לנהורא” / לרתום את “מצרים” שבאדם לעבודת השי”ת

(ע”פ ספר השיחה תשנ”ח ח”א עמ’ 357 ואילך. תורת מנחם תשנ”ח ח”ב עמ’ 125 ואילך)

פנינים ט דרוש ואגדה

פעולת לשון הרע בנפש האדם (ע”פ לקטי שיחה חב”ב עמ’ 66 ואילך)

כלי חרס, עץ ומתכת - בעבודת ה’ (ע”פ לקטי שיחה חב”ז עמ’ 170 ואילך)

חידושי סוגיות י ברך בין השמשות לענין טהרת מצורע שמצותה ביום

יחדש דרך רש”י על המקרא בילפותא זו היא דאינה ממשמעות “ביום” לחוד אלא מיתורא ד”זאת תהיה תורת המצורע” / עפ”ז יתרחן שינוי לשונו מן השי”ס והספרא, ויסיק נפקותא גבי טהרת מצורע בבין השמשות

(ע”פ לקטי שיחה ח”ב עמ’ 78 ואילך)

תורת חיים יג גודל ענין יום ההולדת

דרכי החסידות יד לספר ביציאת מצרים - של חסידות

שיחות קודש טז יוקר עניני הגשמיות של איש ישראל - “ופינו את הבית”

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון “אור החסידות”, סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב”ד,
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל מערכת: 03-3745979 orhachasidutit@gmail.com

אמוריים או כנענים?

מדוע שינה רש"י ומפרש שאמוריים הטמינו מטמוניות ולא כנענים? / כוהי השיכות בין ברית בין הבתרים להטמנת זהב? / ביאור דיוק דברי רש"י על ה"בשורה" בנגעי בתים

א. "כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (פרשתנו יד, לד).

ופירש רש"י: "ונתתי נגע צרעת – בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן".

והנה, מקור דברי רש"י הוא לכאורה במדרש-רבה כאן (ויקרא רבה פ"ז, ו); אבל רש"י משנה מלשון המדרש:

במדרש נאמר "כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם" – ואילו רש"י שינה וכתב "לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות" וכו'. והיינו, שבמקום "כנענים" שהוא שם כנעני לכל יושבי הארץ (ראה פרש"י בא יג, ה) – נקט רש"י דוקא "אמוריים".

ואפשר לומר שמקורו דרש"י הוא בגמרא בבא-מציעא (כה, ב), ששם איתא (לענין מציאה): "מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו", של המוצא, והטעם – כי "יכול לומר לו (לבעל הגל או הכותל) של אמוריים הן" (שמציאה זו טמנו האמוריים עוד לפני כיבוש הארץ, ואינה שייכת לבעל הגל או הכותל). הרי שהגמרא דייקה בנידון-דין להזכיר "אמוריים", ולא "כנענים" סתם.

אבל עדיין אינו מחוור, כי רש"י בא ליישב "פשוטו של מקרא", והרי במקרא נאמר במפורש "כי תבואו אל ארץ כנען" – ומשמע בפשטות שהמדובר על "כנענים" בכלל; ואם שינה רש"י מלישנא דקרא (ומלשון המדרש על אתר) והדגיש דוקא "אמוריים", על כרחך צריך לומר שיש אסמכתא לשינוי זה (לא רק בגמרא, אלא) במקרא גופא.

לקראת שבת

ספר הסיפורים יקר לו עוד יותר

פעם הבאתי ספר סיפורים להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הם לא היו רשומים מהרביים, כי אם מה'נסיכים' (בני בית הרב). הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מאד שבע רצון, ואמר לי: אני מייקר זאת יותר מאשר היית מביא לי כתב של רבי.

הרי ידוע כמה יקר היה כתב יד אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הוא מסר את נפשו לקבל כתב יד קודש של הוד כ"ק רבנו הזקן, אף על פי כן היה ספר הסיפורים יקר לו עוד יותר.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ד עמ' 64-63 – ספר השיחות ה'תש"ד בלה"ק עמ' נח)

התועדות חסידית בסיפורי צדיקים

חז"ל אמרו דהכל צריכים חיזוק, אשר כן הוא גם בעבודת ה', דבין עובדי ה' במוחם ובין עובדי ה' בלבם צריכים חיזוק, והחיזוק בעבודת התפילה הוא התועדות חסידותית בסיפורי צדיקים וחזרת פתגמיהם, סיפורי החסידים, נסיונותיהם בארחות חייהם, מנגינתם, ריקודיהם ועליצותם, והעולה על כולנה טבילת טהרה.

(אגרות קודש ח"ו ע' שלב)

כל סיפור יש בו תוכן רב

דבר ידוע ומפורסם בשם הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר כל דבר סיפור צדיקים או של חסידים – בלי הבדל תוכן, כי גם סיפור אשר בהשקפה ראשונה לא נראה בו שום תוכן, הנה באמת יש בו תוכן רב – צריך להיות מסופר בדיוק רב, וגם קטע של סיפור צריך להיות מסופר בסדר מדויק.

(אגרות קודש ח"ו ע' רפ)

הטבה כללית

אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע:

סיפורי החסידים יש בהם משום הטבה כללית, העושה את האדם לבעל מדות טובות ולעובד ה'. ישנם שני אופני הטבה, הטבת הנרות והטבת הקטורת. קטורת איננה אגודת קטורת שמקטירים על המזבח. בקטורת ישנם י"א סממנים, וצריכים לדעת אלו סממנים ומה הכמות שיש לקחת מכל מין. יש סממנים שצריכים לכתוש, ויש סממנים שצריכים לשחק – זה נקרא הטבת הקטורת. גם בהטבת הנרות צריכים לדעת איך ומאיזה חומר לסדר את הפתילות, באיזה כלי לנסוך את השמן – זה נקרא הטבת הנרות, ואז זה אור המאיר. סיפורי צדיקים הם ההטבה.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ז עמ' 87 – ליקוטי דיבורים מתורגם ללה"ק ח"ג עמ' 677 ואילך)

הנודר מודפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ק כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ה

לספר ביציאת מצרים – של חסידות

סיפור יציאת מצרים של חסידות

ביציאת מצרים ישנה מצוה לספר ביציאת מצרים . . בדיבור דווקא.

כך גם ביציאת מצרים של חסידות, ישנה המצוה של סיפור יציאת מצרים בדיבור, לספר סיפורים חסידיים, ולחוש ולהרגיש את הסיפור שמספרים בפנימיות דפנימיות. צריכים לדעת שכל סיפור הוא הוראה בחיים, איך שצריכים להתנהג בפועל ממש.

ממילא, על כל סיפור להביא למידה טובה, לחיות פנימית בהידור מצוה, ולהרגשת הדרכי-נועם של תורת החסידות.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד ע' תפט)

חסרה לי התוועדות חסידים

סיפר לי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב נ"ע]: זמן רב התאוננתי עד לערב ראש השנה זה, בהיותי ב"אוהל" של אבי – הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש – אמרתי: אבא, חסרה לי ההתוועדות החסידים, כי לא הייתי כשחסידים התוועדו, ואתה יודע שזה לא היה מחמת זכות הלב, אלא ייקרתי את הזמן להקדישו לחסידות בלבד, ואתה הרי יודע כמה קשה ומר יגעתי להקנות בי את הענינים, ובמילא לא היה לי זמן להיות נוכח בהתוועדויות החסידים, לכן מבקש אני ממך שתתן לי זאת במתנה.

ואבי – אדמו"ר מוהר"ש – נתן לי אז שלימות זו ומאז התחלתי לשמוע סיפורים בחזיון לילה.

(תרגום מספר השיחות ה'תש"ה עמ' 24 – ספר השיחות ה'תש"ה בלה"ק עמ' כה)

לקראת שבת

ב. ויש לומר:

השייכות המיוחדת של "אמוריים" לכאן (שלכן משנה רש"י מ"כנענים" ל"אמוריים") מובנת מהמפורש בקרא לעיל – שהכתוב מפרט את ה"אמורי" בתור יוצא מן הכלל דיושבי ארץ כנען:

בהבטחת הארץ בברית בין הבתרים נאמר לאברהם (פרשת לך טו, טז): "ודור רביעי ישובו הנה, כי לא שלם עון האמורי עד הנה". דאף שבפסוקים שלאחרי זה נמנו עשר אומות שעתידיים בניו לרשת את ארצם, והאמורי הוא רק אחד מהם, מכל מקום, את קביעת זמן השיבה לארץ ("ודור רביעי ישובו הנה") תולה הכתוב ב"שלם עון האמורי" דוקא.

ומעתה תתבאר הדגשת רש"י על "האמוריים": מכיון שבזמן יציאת מצרים כבר ישנו "דור רביעי (ש)ישובו הנה", הרי ידעו האמוריים שעוונם נשלם ("שלם עון האמורי") וכבר הגיע זמן האמורי "להיות משתלח מארצו" (כלשון רש"י פרשת לך שם). ומטעם זה התחילו תיכף לאחר יציאת מצרים להטמין זהבם, כי ידעו שכבר בא הזמן הקבוע לשיבת זרעו של אברהם לארץ זו.

ג. אמנם צריך להבין, מה באמת הקשר המיוחד של דברי הכתוב כאן – עם אותו פסוק בברית בין הבתרים ששם נזכר "עון האמורי"? כלומר:

אמנם לענין העוון מצאנו הדגשה מיוחדת על "האמורי" דוקא, שלכן נגזר עליו (יותר משאר אומות) "להיות משתלח מארצו" (וראה רמב"ן ומשכיל לדוד פ' לך שם) – אך לענין עצם הכיבוש דארץ כנען מידי יושבי' אין הבדל לכאורה בין יושבי ארץ כנען, ומפורש אמר הכתוב בקריעת ים סוף (בשלח טו, טז ובפרש"י) "נמוגו כל יושבי כנען", "אמרו: עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו"!

ואם כן, למה צריך רש"י לקשר את ענין המטמוניות בבתים עם זה ש"שלם עון האמורי" (ולכן כתב "אמוריים" דוקא), ואינו מפרש בפשטות, ש"כל יושבי כנען" ("כנענים" סתם) הטמינו מטמוניות בגלל שידעו (לאחר קריעת ים סוף, ועוד יותר – לאחר מלחמת סיחון ועוג) שעתידיים ישראל לבוא ולירש את ארצם!

ד. והביאור בזה:

הטמנת הממון יש בה דבר והיפוכו: מחד גיסא, הרי זו הוכחה, כמובן, על פחדם ומוראם שיגורשו מבתיים וארצם; אבל לאידך, מעשה ההטמנה מורה שאין הם מתיישים לגמרי ועדיין תקוה בלבם שסוף סוף יחזרו לבתיים וימצאו המטמוניות שהטמינו.

ולכן לא רצה רש"י לפרש שעצם יראת הכנענים מבני ישראל ("נמוגו כל יושבי כנען" – בעקבות קריעת ים סוף וכו') היא היא הסיבה שבגללה הטמינו את ממונם, דאי משום

הולדת חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

גורל ענין יום ההולדת

ונעשים", שבכל יום לתקופת השנה, חוזרים הענינים לקדמותם, וידועה הראי' על זה מדין המשנה (גיטין סוף פרק ג') דהיינן הנמצא בחביות נשתנה לתקופת השנה מיום "הולדת" הענבים.

ובכל אופן הרי ידוע דמעשה רב וחזק גם אפילו יותר מסברא, ובמילא גם יותר מקרא (כתובות כב, א), ונהגו בזה רבותינו נשיאנו הק' אף כי בצנעא.

(אגרות קודש ח"י עמ' נה)

'מזלו גובר' של רועה ישראל

נתקבל ה... מיום כ' מר-חשון, הוא יום הולדת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וידוע מאמר רז"ל אשר ביום ההולדת מזלו גובר, ורועה ישראל ענינו הוא אשר צאן מרעיתו יהיו כל עניניהם בטוב בכל הפרטים וככל האפשרי, אלא שבכדי שלא יהי' נהמא דכסופא, כי הרי צדיקים דומים לבוראם, ניתנה בחירה חפשית לכל אלו שגם הם ישתפו פעולה בענינים אלו, אף שלפעמים תכופות מספיקה ג"כ פעולה ע"ד המסופר במדרש שה"ש בתחלתו "ובלבד שתתן ידך עמנו", אף שלא הי' בערך כובד האבן שהיד תעלה את האבן, ובכ"ז נתעלה האבן לירושלים. עיי"ש, ובקהלת רבה בתחלתו.

(אגרות קודש ח"י עמ' קע)

"שנה טובה ומבורכת"

...ובקשר עם יום הולדתו, שמתחזק המזל ומתוסף גם בחכמה, וכמ"ש רוב שנים יודיעו חכמה, בטח יתבונן בכל הנ"ל ובתוספת ויוסיף בזה. והשי"ת יצליחו לשנה טובה ומבורכת בלימוד התורה וקיום מצוותי.

(אגרות קודש ח"י עמ' תא)

מזלו שולט ועוזר לו

ביום הולדת של אדם מזלו שולט ועוזר לו (ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם). "ומה שכתוב בקדושין (לה, א) דצדיקים מתים ביום שנולד, היינו לפי שאצלם המיתה היא התרוממות מזלו ומעלתו שפושט לבוש שק הגופני ולבוש חלוקא דרבנן הרוחני ליכנס לעולמות העליונים למעלה עליונה ליהנות מזיו השכינה" (רס"ס לילה - להרה"צ והרה"ג וכו' הר"ר צדוק הכהן מלובלין - קונטרס דברי חלומות סעיף כ', ליל מוצש"ק וישלח שנת וברכות).

- על דבר שמחה ועילוי ביום הולדת צדיק, ראה: תנחומא ס"פ פקודי (של יצחק). מגילה יג, ב (משה). שמו"ר פט"ו, ט (של בן מלך). ר"ה יא, א (חודש שנולדו בו האבות). (וראה גם לקוטי שיחות ח"ב ע' 602 ואילך).

ויש להטעים גם בנוגע לכל אחד ואחת מבני ישראל, כי כיון שביום הבר מצוה צריכה להיות שמחה כביום החופה (זהר חדש בראשית טו, ד), ועל פי כתבי האריז"ל בכל שנה חוזרת וניערת אותה ההמשכה (ראה לקוטי שיחות ח"ח ע' 49 הערה 8) - צ"ל בהתעוררות וכו' בכל שנה ביום ההולדת. וידועה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר ("היום יום" יא ניסן) אשר ביום ההולדת על האדם להתבודד, ולהעלות זכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תקון ותשובה ישוב ויתקנם.

(לקוטי שיחות ח"ה עמ' 86 בשו"ד)

שבכל יום לתקופת השנה חוזרים הענינים לקדמותם

...במ"ש אודות יום ההולדת . . מובן הוא גם כן מפירוש על הכתוב "והימים האלה נזכרים

הא, מהי התועלת בהטמנת הממון כאשר הם עתידים להיגרש מהמקומות שבהם הטמינו? [ודוחק גדול לומר שכוונתם בהטמנה היתה רק כדי שממנם לא יגיע לבני ישראל, בבחינת "גם לי גם לך לא יהי"].

ומטעם זה למד רש"י לקשר ענין הטמנת הממון עם זה ש"שלם עין האמורי" - שדוקא לפי זה יתבאר הטעם שהטמינו ממנם:

האמוריים אמרו לעצמם, שמכיון ש"זכות" הישיבה בארץ תלוי בהנהגתם של יושבי - שלכן לא נשתלח האמורי מארצו עד שישלם עונו - הרי כשם שהם (האמוריים) עומדים להיגרש מארצם מחמת עוונותיהם, כך יתכן שבני ישראל ישתלחו מן הארץ על ידי עוונותיהם הם (וכמפורש בכמה כתובים על דרך זה);

ולכן "הטמינו מטמוניות של זהב", אולי במשך הזמן ישתלחו בני ישראל מהארץ ויחזרו הם לבתיהם וימצאו אותם המטמוניות.

עשיר הנודר קרבן מצורע עני – מביא קרבן עשיר או עני?

וביום השמיני יקח שני כבשים
(יד, י')

כתב הרמב"ם בסוף הלכות מחוסרי כפרה:
"עשיר שאמר קרבנו של מצורע זה עלי,
והמצורע הי' עני, הרי זה מביא על ידו קרבנות
עשיר, שהרי יד הנודר משגת. ועני שאמר קרבנו
של מצורע זה עלי, והי' המצורע עשיר, הרי זה
מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי זה הנודר חייב
בקרבנות עשיר".

ולכאורה דבריו סותרים דברי עצמו בהלכות
מעשה הקרבנות (פי"ד ה"ט): "האומר קרבן מצורע
זה או יולדת זו עלי, אם הי' אותו מצורע או
היולדת עניים, מביא הנודר קרבן עני, ואם היו
עשירים, מביא הנודר קרבן עשיר אע"פ שהנודר
עני", ולא חילק אם הנודר עני או עשיר.

ויש לתרץ:

כשאדם נודר קרבן עבור כפרת חבירו,
הרי חיובו בקרבן הוא מצד ב' גדרים: א. מצד
הנדר - שהוא חייב להביא קרבן כדי לקיים את
נדרו. ב. מצד הכפרה - שחבירו מתכפר על ידי
הקרבן שמביא, לפי שחידשה תורה שאדם יכול
להתכפר על ידי חבירו מדין ערבות.

וזהו ביאור החילוק בין שתי ההלכות:

בהלכות מעשה הקרבנות הרמב"ם דן בהבאת
הקרבן מצד חובת הנודר לקיים את נדרו, ומצד
הנדר - גם עשיר שהתחייב עבור עני די לו
להביא קרבן עני, שהרי אמר "קרבן מצורע זה
עלי", ומצורע זה עני הוא.

אבל בהלכות מחוסרי כפרה דן הרמב"ם

ודאית אחת מן השתים, יום או לילה, אלא
שצ"נו יש ספק עליו באיזה הגדרה מהן
מוגדר הוא, ולהכי אזלינן ביה לחומרא
כדין ספיקא דאורייתא, (ב) הגדרתו של זמן
זה היא זמן שהוא גם יום וגם לילה, ולהכי
נותנים בו חומרות יום וחומרות לילה, (ג)
זמן זה הוא בגדר מציאות שלישית בפני
עצמה, שע"פ התורה מוגדרת היא שאינה
לא יום ולא לילה, ודינה הוא שיש בה
חומרות הדומות ליום וחומרות הדומות
ללילה.

והנה לאופן הא' הא דמחמרינן ביה
כדין יום וכדין לילה הוא רק משום דנקטינן
שיש לחשוש שהוא אכן בכ"ז יום ממש וכן
יש לחשוש שהוא בכ"ז לילה ממש, וא"כ
לכא' אין מקום לדון בטהרה שנעשתה
בו, כי אין הוא זמן אחר הנבדל מן היום
והלילה, אלא רק יש להחמיר בו לכל צד,
כמו יום ממש וכמו לילה ממש, ובנדרו
דברור לפי ב' אופני הילפותא הנ"ל דלילה
ממש לאו זמן טהרה הוא - הרי מדין
"ספיקא דאורייתא לחומרא" נראה שיש
לחשוש ולהחמיר בעושה טהרתו בביה"ש
שמא עשאה בלילה ממש; אבל לב'
האופנים האחרים הרי ביה"ש זמן נבדל מן
היום עצמו ומן הלילה עצמו, היינו שברור
שאינו הזמן הנקרא "יום" וברור שאינו
הזמן הנקרא "לילה", ורק שדינו להחמיר
בו כיום וכלילה (אם לפי שהגדרתו היא
זמן שכולל שני הזמנים או לפי שהגדרתו
היא סוג חדש שדינו כשניהם), ושוב כיון
שאינו יום ממש ואינו לילה ממש, שפיר יש
לדון עליו אם גם בו נתמעטה טהרת מצורע,
ונוכל לתלות הדבר בב' אופני הילפותא
הנ"ל.

מדרך זו המחודשת, ובזה יתיישב שינוי
לשון רש"י. דהנה יש לחקור היכא דנמשכה
טהרתו (היינו אחד הפרטים המעכבים
בעשיית הטהרה) לזמן שאינו לא יום ולא
לילה (שהוא גדר בין השמשות לצד אחד
בחקירת הגאון מרוגטשוב המבוארת להלן).
דתלוי הדבר אם המיעוט הוא "ביום" דוקא
ולא בכל זמן אחר, וכן משמע לפי פשטות
הדרשה, דילפינן ממשמעות "ביום" גופיה,
כי פירושו יום דוקא (ולהכי שולל את
הלילה), וא"כ שולל כל זמן שאינו יום
(אף אם אינו לילה), וזה משמעות לשון
הילפותא בש"ס ותו"כ לפי פשטה, בלשון
של חיוב (טהרתו ביום דוקא), היינו
דילפינן מקרא שהטהרה צ"ל אך ורק בזמן
שהוא יום, ושמעינן דאם נמשכה טהרתו
בזמן שאינו בשם "יום" - לא נעשתה
הטהרה בזמן הראוי לה ולא עלתה לו. אבל
לפי דרך השנית שבאמת "יום" מצד עצמו
כולל גם את הלילה, ורק דאיכא יתורא
ד"זאת תהא תורת המצורע" דממנה למדנו
שיש בכתוב כאן איזה שלילה ודיוק, שפיר
די לנו שנאמר שהשלילה היתה לשלול
ולמעט רק את הלילה, ועדיין אין למעט
זמן דבין השמשות. וזהו דנקט רש"י רק צד
השלילה, שאין לטהר בלילה, ומשמע דס"ל
דכל שלא נעשתה בזמן שהוא לילה ממש
(כגון בבין השמשות) שפיר נטהר.

ובאמת כ"ז תלוי בגדר בין השמשות,
כי כל הנ"ל הוא רק אי נקטינן כנ"ל דביה"ש
הוא זמן שאינו יום ואינו לילה, דהנה כבר
חקר הגאון מרוגטשוב (הובא בספר מפענח
צפונות ע' קעז) בגדר זמן זה, דאפ"ל ג'
אופנים (א) גדרו הוא ספק יום ספק לילה,
היינו שזמן זה מצד עצמו מוגדר בהגדרה

בענין הכפרה שע"י הקרבן, ומצד הכפרה עליו
להביא קרבן עשיר, מאחר שהכפרה היא מדין
ערבות, היינו שהנודר נכנס במקום המתכפר,
והרי זה כאילו הנודר עצמו הוא המצורע,
ולכן צריך להביא לפי הישג ידו.

לשון תנוך - לא נודע?

ונתן הכהן על תנוך און המטהר הימנית
תנוך - נדר אמצעי שבאון. ולשון תנוך לא נודע לי
(יד, יד. רש"י)

צריך ביאור: תיבת "תנוך" נכתבה כבר בתורה
כמה פעמים - בפרשת תצוה (כט, כ) ובפרשת צו
(ח, כג, כד), וכבר פירשה רש"י בפרשת תצוה -
"הוא הסחוס האמצעי שבתוך האוזן", ולא חזר
ופירשה בפרשת צו. ואם כן, מדוע חזר רש"י
כאן על פירוש תיבה זו?

ועוד צריך ביאור מה שהוסיף כאן רש"י
"ולשון תנוך לא נודע לי", ולא כתב כן בפעמים
הקודמות שנאמרה תיבה זו.

ויש לבאר:

כוונת רש"י בדבריו "ולשון תנוך לא נודע לי"
היא להדגיש שאינו מפרש את פשוטו של מקרא
כדרשת חז"ל בתורת כהנים על אתר: "יכול על
תוך ודאי ת"ל על נוך, אי על נוך יכול על גובה
של אוזן ת"ל תוך נוך, הא כיצד זה גדר האמצעי".
וביאר המפרשים (ראה מלבי"ם כאן) בכוונת התורת
כהנים, שתיבת "תנוך" היא מצירוף ב' התיבות
"תוך" (לשון אמצע) ו"נוך" (לשון גובה, כמו
"חומת אנך"). וזהו שכתב רש"י "ולשון תנוך לא
נודע לי", היינו שע"פ פשוטו של מקרא אין
מקום לפרש כהתנוך.

ולכן חזר רש"י ופירש תיבה זו בפרשתנו, כדי
לשלול פירוש ה"תורת כהנים" על אתר (והטעם
שרש"י שולל בדרך הפשט פירוש זה, ראה במקור הדברים ס"ז).

הנס ה'גדול' שבשבת ה'גדול'

הפיכת קליפת מצרים לקדושה / תוקף מצרים – לעזרתם של ישראל / "נס גדול" – "אתהפכא חשוכא לנהורא" / לרתום את "מצרים" שבאדם לעבודת השי"ת

השבת שלפני חג הפסח נקראת בשם "שבת הגדול", וכתבו התוספות (הובא להלכה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן ס"ל, ומשם נעתק לקמן), שהוא משום "שנעשה בו נס גדול", ומעשה שהי' כך הי':

"פסח מצרים הי' מקחו מבעשור לחדש . . ואותו היום שבת הי'", וכשלקחו ישראל פסחיהם באותה שבת, שאלום בכורי מצרים מדוע לוקחים הם את השה, וכאשר ענו ישראל שהקב"ה עתיד להכות את בכורות מצרים, מיד "הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל, ולא רצו, ועשו הבכורות עמהם מלחמה, והרגו הרבה מהם", ועל כך משבח הכתוב (תהלים קלו, י) "למכה מצרים – בבכוריהם", שהבכורות עצמם הכו במצריים.

והדבר תמוה ביותר: הלא מכת בכורות באה לאחר שבאו על המצריים תשע מכות, וממילא הרי על פי שכל צריכים הבכורות להאמין שתבוא גם המכה העשירית ועתידיים הם למות. ואם כן, מה שדרשו מאבותיהם לשחרר את ישראל, ונלחמו בהם, הוא ענין טבעי לגמרי, שדואגים לעצמם שלא ימותו, ומה "נס גדול" יש כאן?

ויש לבאר מהותו של נס זה, שאדרכא, יש בו חידוש ועילוי לגבי שאר המכות והנסים שנעשו במצרים, ויש לו לאדם להתעורר וללמוד ממנו הוראה נחוצה בעבודת השי"ת, וכפי אשר יתבאר.

הפיכת קליפת מצרים לקדושה

אחד הענינים העיקריים שנפעלו ביציאת מצרים הוא שאז נפעל ביטול הרע של מצרים, וכמו שרואים שכאשר נגאלו ישראל ויצאו ממצרים, הנה "יורא ישראל את מצרים מת על שפת הים" (בשלח יד, ל). והיינו, שגאולת ישראל אינה רק הצלת ישראל מקושי השעבוד והגלות, אלא גם ביטול קליפת מצרים. וגאולת מצרים היא שרש ויסוד לכל הגאולות עד

לקראת שבת

יא

המעת-לעת, היום והלילה (כלישנא דקרא "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", והרי פשיטא ד"ביום השביעי תשבות" היינו כל המעת לעת. ולהעיר נמי מהא דכתיב "ביום הכותי כל בכור בארמ"צ", ומכת בכורות לא היתה אלא בחצי הלילה [והתם שייכא ממש לדידן, כי אף התם אפ"ל ד"ביום" יתורא הוא, ודו"ק]). ויעוי' בשבת קיז: דלחד מ"ד אף לילה בכלל "יום" האמור גבי חיוב אכילת סעודה בשבת. ועיי"ע צפע"נ לכי תשא לא, יד. מלבי"ם צו סק"מ. ומשום כל זה "יום" לחוד לא השמיענו דטהרה אסור בלילה, אלא דוקא יתורא ד"זאת תהיה תורת המצורע" הוא המלמדנו ד"ביום טהרתו" הנאמר לאחריו מובנו ביום דוקא ולא בלילה. פירוש, כי הלשון "זאת תהיה תורת" כל תיבותיה הן לשון של דיוק ומיעוט, להדגיש (פרטי) הענין המדובר ולשלול הפכו, דהנה פירוש "זאת" בפשט המקרא הוא (כמו "זה") דבר מבורר ומדויק שרואין ומורין עליו באצבע, ראה פרש"י נח ט, יז. בא יב, ב. ועוד נויש להעיר שגם בלימוד בדרך ההלכה והדרשה, "זאת" מיעוטא הוא בכל הש"ס, ראה סוטה יח: חולין כז: זבחים פד. ועוד. המעתיק]. וכן תיבת "תהיה" משמעותה (כבכ"מ) "בהוויאת תהא", וכ"ה במנחות בכ"מ ה. יט. כז. לעניננו גופא. וכן תיבת "תורת" פירושה הוראת דינים – "תורת" הענין והלכותיו, האופן שבו דוקא צריך לקיימו [ולהעיר מקס"ד דהש"ס דמנחות יט. "כל מקום שנאמרה תורה כו' לעכב"]; ומכ"ז מובן דגם לישנא דקרא לאח"ז "ביום טהרתו" בדקדוק נאמר ובא לשלול איזה דבר, "שאינ מטהרין אותו בלילה".

ומעתה יש לחדש גם נפקותא לדינא

מכאן למה שחקרו אחרונים אי אמרינן דמילתא דאתיא בגז"ש טרח וכתב לה קרא, ראה שדי חמד כללים מע' מ כלל כז). אבל רש"י הלא אינו צריך לכל זה כיון שלא בא אלא ליישב פשט המקרא ביתורא דתיבת "ביום", ולא למנות ילפותות כי וכולא].

וע"כ י"ל דאכן לרש"י עיקר הילפותא הוא מן התיבות "זאת תהיה תורת המצורע" עצמן (אבל מ"מ רמז גם על ההמשך "ביום" ע"י תיבת "וגו", כי אמנם הלימוד הוא מתיבות הנ"ל אבל סוף סוף זהו באופן שהן מלמדות הפי' הנכון ד"ביום" האמור לאחריהן, וכדלהלן).

ומעתה י"ל דבאמת בא ליישב קושיא אחרת בפשט הכתוב, דאף אריכות רישא דקרא "זאת תהיה תורת המצורע" (בסגנון המתאים אילו פתח כאן הכתוב בראשונה לדבר באדם מצורע) – יתורא הוא (ועיי' גם באלשיך), כי מובן מעצמו שהגברא המדובר בהמשך הדברים ("ביום טהרתו") הוא מצורע, דבו קאי הפרשה הקודמת העוסקת בטומאת מצורע, וא"כ היה לכתוב לומר בלשון קצרה יותר, ולא בסגנון של ענין חדש שלא עסקינן ביה כבר לפנ"ז (ועיי' גם באוה"ח); וע"ז תי' רש"י דתיבות אלו באו לחדש ולהשמיע הא דאין מטהרין אותו בלילה (וזהו דיוק לשונו "מלמד שאין כו", היינו שלא בא ליישב איזה קושי ע"י עצם הודעת הדין דאין מטהרין בלילה, אלא זהו גופו של תירוץ – דתיבות אלו אינן מיתרות כיון שבאו ללמד הך דינא).

והביאור בזה, כי הנה בפשט המקרא כשבא לשון "יום" בכתובים, כל שלא נכתב ביחד עם לילה ובניגוד אליו, אין מובנו בהכרח שלילת הלילה, אלא פירושו כל

בדין בין השמשות לענין טהרת מצורע שמצותה ביום

יחדש דרך רש"י על המקרא בלפנותא זו היא דאינה ממשמעות "ביום" לחוד אלא מיתורא ד"זאת תהיה תורת המצורע" / עפ"י יתרון שינוי לשונו מן הש"ס והספרא, ויסק נפקותא גבי טהרת מצורע בבין השמשות

תנן במגילה כ: דכל היום כשר לטהרת מצורע, ובגמ' כא. יליף לה מדכתיב בריש פרשתנו "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו". ובספרא דרשוהו בלשון זו: "תורת המצורע ביום, מלמד שטומאתו וטהרתו ביום", והנה רש"י על הכתוב הביאה להך ילפותא, אבל בשינוי לשון, דנקט דוקא בדרך השלילה "מלמד שאין מטהרין אותו בלילה", וצ"ע טעם השינוי.

ויובן בהקדם די"ל שכוונת רש"י לנקוט עצם הילפותא בדרך שונה מפשטות הש"ס (והספרא), דהתם נראה דילפינן ליה מעצם תיבת "ביום" שבכתוב, אבל לא כן כוונת רש"י דאזיל בדרך פשט המקראות ולדידיה גוף הילפותא משתנה והוא מתיבות אחרות בכתוב זה.

דהנה המפרשים עמדו לכאר כאן מהו הקושי בפשט המקראות שבא רש"י לסלק כאן ע"י הבאת הילפותא, והסיקו דהוקשה

ליה יתורא דתיבת "ביום", אבל לפ"ז שוב יש לדקדק מנגד במה שהדיבור המתחיל דרש"י הוא רק התיבות "זאת תהיה תורת המצורע", ודוקא התיבה "ביום" דקשיא ליה הותירה ברמז בלבד בתיבת "וגו'" (וכבר הוכח בכמה מקומות (ראה בארוכה בספר כללי רש"י פרק ו) גודל הדיוק דרש"י גם בתיבות שנבחרו בהד"ה, ואכמ"ל), ולהמפרשים הנ"ל אדרבה, הו"ל להעתיק רק תיבת "ביום" הנוגעת לפירושו ונלהוסיף דבש"ס אין לדקדק כן ממה שטרח להזכיר גם התחלת הכתוב, "זאת תהיה תורת המצורע", כי שפיר אפ"ל נמי דבאה הגמרא לרמוז עוד, דיש ללמוד הדבר אף מצד גז"ש "תורה תורה" דלעיל בסוגיין (גבי השקיית סוטה דילפינן דמצותה ביום מזה שנאמר בה "תורה" ונאמר גבי משפט דיינים "תורה", ואין משפט אלא ביום), וכדרך הש"ס בכ"מ להביא יותר מלימוד אחד מקרא על הלכה אחת (ולפ"ז יש לדון

לביאת משיח צדקנו (ראה ספר המאמרים תש"ח עמ' 164), שביטול הרע שהתחיל ביציאת מצרים יבוא לשלימותו ולתכליתו בגאולה העתידה בעת אשר "את הפכא חשוכא לנהורא" (ראה זהר זכר' יג, ב).

והנה, בענין ביטול הקליפה והרע, יש ומבטלים את הרע עד אשר בטל ועובר מן העולם. אך תכלית הכוונה היא כאשר הרע עצמו נהפך לטוב, "אתהפכא חשוכא לנהורא" (ראה זהר ח"א ד, א), שחושך הקליפה נהפך להיות מסייע לעניני קדושה.

כי, מטרת בריאת העולם היא מה ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז. נתבאר בתניא פל"ו). שהשי"ת ברא עולם גשמי שפל ונחות, מפני שנתאוהה שבני ישראל על ידי עבודתם יזכוהו ויכשירו גם עניינים שפלים ו"תחתונים" להיות ראויים לדירה ומשכן לו ית'.

ואם כן, הרי ככל אשר יגברו הרע והחושך שבאותו מקום, הנה כאשר מזככים ומכינים אותו להיות דירה לו ית', מתקיים בזה יותר רצון השי"ת שנתאוהה להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא, ועד לתחתון שאין תחתון הימנו. והמקום השפל ביותר הלא הוא ארץ מצרים, ערוות הארץ, ותכלית הכוונה היא שגם מקום שפל וחשוך זה יעשה מקום ראוי לשבתו ית'.

תוקף מצרים – לעזרתם של ישראל

והנה, הפיכת החושך והרע דמצרים ערוות הארץ לאור וקדושה, התחילה בעת הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם":

מצרים בכללות הרי הוא ענין "ערוות הארץ", המקום הנחות ביותר ועיקר הקליפה וסטרא אחרא בעולם. וכאשר מדובר אודות "בכורי מצרים", הרי הם עיקר תוקף קליפת מצרים עצמה, כי הבכורות הם השולטים והתקיפים בתוך המצריים גופא (וראה תרגום אונקלוס בפי"ב בכורי" (ויחי מט, ג) – "חילי וריש תקפי"). ואצל הבכורות עצמן, הנה באותה שעה שעושים מלחמה מתגבר עוד יותר תוקפם וחוזקם. ונמצא ש"בכורי מצרים" בעת מלחמתם, זהו התוקף הגדול ביותר שיכול להיות בקליפה וסטרא אחרא.

ובשבת שלפני יציאת מצרים, עמדו הבכורות, שמצד עצמם טבעם הוא לבטא את תכלית ההתנגדות והמלחמה בעניני קדושה, וניצלו את התוקף הגדול ביותר שבהם, לעשות מלחמה במצרים בכדי להיטיב לישראל!

ונמצא שבנס זה התחיל הענין של "אתהפכא חשוכא לנהורא", שבכורות ותקיפי מצרים מנצלים את הכחות החזקים ביותר שבהם, לעניני קדושה ולטובת ישראל.

"נס גדול" – "אתהפכא חשוכא לנהורא"

ומעתה יובן מה שנס זה נקרא בשם "נס גדול", שמעלה יש בו על שאר נסים והוא נבדל מהם בעצם מהותו:

בנס רגיל הקב"ה משדד את מערכות הטבע, שהעולם בטבעו הוא מסתיר ומעלים על ענייני הקדושה, ובעת הנס הנה נסתר טבע העולם, ונעשית פעולה למעלה מדרך הטבע. בנס, אין

זאת שטבע העולם משתנה לטוב, אלא שהוא נדחה ומתבטל ואינו יכול לעכב את פעולת הנס.

אך "נס גדול", היינו שטבע העולם נשאר כסדרו, וחוקי הטבע אינם משתנים במאום, ומכל מקום, חוקי הטבע כפי שהם, מתהפכים להיות לטובתן של ישראל ולצד הקדושה. וזהו ענין גדלותו של הנס, שטבע העולם אינו נדחה אלא מתהפך בעצמו להיות לתועלת הקדושה, וכענין "אתהפכא חשוכא לנהורא".

וזהו מעלתו המיוחדת של נס ד"למכה מצרים בכוריהם", שבכורי מצרים עצמם, על פי שכלם ורגשותיהם בטבעם, נהפכו להיות לטובת ישראל, ונצלו תוקפם וכוחותיהם להילחם באבותיהם ולהוציא את ישראל ממצרים.

וה"נס גדול" דשבת הגדול ה' התחלה ושרש ל"אתהפכא חשוכא לנהורא" שיהי' בעת הגאולה העתידה, שאז תתהפך כללות חושך העולם לאור, "לילה כיום יאיר" (תהלים קלט, יב).

לרתום את "מצרים" שבאדם לעבודת השי"ת

והנה, יש לו לאדם להתבונן במהותו של הנס כפי שנתבאר למעלה, וללמוד מכך אשר גם בעבודתו יש לו להפוך את "בכורי מצרים" שלו, לטובת ולתועלת עבודת הבורא ית"ש:

"מצרים" של האדם, הם כל עניני צרכי גופו כאכילה ושת' וכדומה, וגם עסק הפרנסה אשר לו. שכל אלו הם ענינים המותרים ונדרשים על פי התורה, אך מכל מקום הם ענינים של "מצרים", שהם "מצירים לישראל".

דאף אמנם שענינים אלו נדרשים על פי תורה, מכל מקום הרי מקומו האמתי של יהודי הוא בבית הכנסת ובית המדרש, וכאשר יוצא להתעסק בפרנסתו נקרא "זבולון בצאתך" (ברכה לג, יח), שיוצא ממקומו האמתי. ועל כן אף ש"יוצא" בהיתר, הנה אין הדבר מסב לו קורת רוח ותענוג, אלא ענין של "מצרים", שעיסוק זה מיצר ומפריע לו.

וזהו מה שיש לו לאדם ללמוד הוראה בעבודתו מנס ד"למכה מצרים בכוריהם", שכאשר עוסק בעניני "מצרים", דהיינו צרכי גופו ופרנסתו, צריך הוא לרתום ולנצל את עניני "מצרים", שלא רק שלא יפריעו לעניני קדושה, אלא הם עצמם יהיו בכוונה ותכלית לסייעו בעבודת ה'.

ואם מצליח הוא בעסקו, שזהו ענין "בכורי מצרים", התוקף והחזק בעניני מצרים גופא, הרי לא זו בלבד שאין זה מפריעו בעבודתו, אלא שמנצל זאת להוסיף עוד ועוד בעניני קדושה ועבודת ה'.

וכאשר האדם חזור בהכרה זו, שכל עניני צרכי גופו ופרנסתו הם רק לתועלת עבודת ה', מתבטא הדבר בהנהגתו, שכל עניני העסק נעשים ב"יגיע כפיך" (תהלים קכח, ב), בכוחות הנחותים והחיצוניים בלבד, ואילו ראשו ודעתו נתונים תמיד לעניני עבודת ה', והוא מנצל כל רגע פנוי ללימוד התורה ועניני קדושה.

פנינים

זדוש ואגדה

פעולת לשון הרע בנפש האדם

כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחוז
ועתה נע צרעת בבית ארץ אחותכם וגו'
(יד, לד)

כתב הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת פט"ו ה"י): "אות ופלא ה' בישראל כדי להזהירם מלשון הרע, שהמספר בלשון הרע, משתנות קירות ביתו כו', אם עמד ברשעו עד שהותך הבית משתנין כלי העור שבביתו כו', ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים שעליו כו', ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע, ויהי' מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים, שהוא הליצנות ולשון הרע. ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר השמר בנגע הצרעת, זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך, הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה כו', קל וחומר לבני אדם הרשעים הספשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות כו', וזה דרך ישיבת הלצים הרשעים, בתחילה מרבין בדברי הבאי כו'. זו היא שיחת הרשעים כו', אבל שיחת כשרי ישראל אינה אלא בדברי תורה וחכמה".

וצריך ביאור מה שהאריך הרמב"ם כאן בהלכות צרעת בענין שיחת הרשעים ו"דברי הבאי", דלכאורה מקומה של אריכות זו הוא בהלכות דעות, שבהן עוסק בפרטי דיני דיבורים אסורים, ובכללם חומר לשון הרע ("כאילו כופר בעיקר" וכו').

ויש לחדש דתרי גוויני לשון הרע איכא: בה' דעות (המדברות בענינים בלתי רצויים שבין אדם לחבירו) עוסק הרמב"ם בלה"ר הבא מחמת מדות רעות שבאדם, שעיקר החסרון בזה הוא ההיזק שנגרם על ידו לזולת; משא"כ כאן עוסק בלה"ר חיצוני לגמרי, היינו שלא נעשה מתוך כוונה רעה ואין בו כדי להזיק (כמרים הנביאה, שבודאי לא נתכוונה לגנות את משה, ולא היה בדיבורה שום היזק), שעיקר הפגם שבו הוא באדם עצמו, שדיבור רע זה פוגם בנפשו. ולכן האריך הרמב"ם כאן בענין "שיחת הרשעים", ללמדנו שחומר איסור לשון הרע כאן אינו מחמת ההיזק לזולת, אלא מחמת הפגם שפוגם הדיבור הרע באדם עצמו.

ולפי זה יתבארו היטב הרמב"ם בכל הלכה זו: בתחילה אמנם הלה"ר הוא חיצוני, ולכך גם העונש - מדה כנגד מדה - הוא בביתו, שהוא חיצוני לאדם.

אבל אם ח"ו ממשיך האדם בדיבורי לה"ר, הרע מתחיל לחדור לפנימיות טבעו ולמדותיו, ולכך נענש בכלי תשמישיו, שהם קרובים אליו יותר מקורות ביתו. ואם ממשיך לעמוד ברשעו - הרי הרע חודר עוד יותר ומתבטא בצרעת בבגדיו, עד שהוא עצמו נעשה טמא.

כלי חרס, עין ומתכת - בעבודת ה'

ובלי חרש אשר ינע בו חוב
ישר, וכל כלי עין ישטף במים
יכול אפילו ננע בו חוב מאחוריו כו', ת"ל אשר ינע בו וכו'
(ט, יב. תורת כהנים)

קיי"ל שאין כלי חרס נטמא מאחוריו, משא"כ כלי עץ או כלי מתכת נטמאים גם מאחוריהם.

ויש לפרש בדרך הרמז, בעבודת האדם לקונו:

כלי חרס, שעשוי מעפר, רומז על האדם ש"יסודו מעפר" (פיס ונתנה תוקף); ו"אחוריו" רומז על גוף האדם, שלגבי נשמתו נקרא "אחוריים".

והנה טבע הטביע הקב"ה בעולמו, שאין האדם יכול לעסוק בכל זמנו בעניינים רוחניים בלבד כגון תורה ועבודה, אלא מוכרח הוא להתעסק גם בענייני "אחוריו", אכילה ושת' ופרנסה וכיו"ב, כדי שתוכל הנשמה להישמר בגוף האדם.

אמנם, כשהאדם עוסק בענייני עוה"ז, ואינו יכול להשאר בדרגא נעלית של קדושה וטהרה, עלול הוא לחשוב שע"ז גם עצם נשמתו נטמא בטומאת עוה"ז. ועל זה אמרו "אין כלי חרס נטמא מאחוריו", שגם כשהאדם נצרך לעסוק ב"אחוריו", בעניני עוה"ז, אין הם מטמאים את עצם נשמתו, אלא הנשמה הטהורה נשארת בקדושתה וטהרתה, ואינה נטמאת ע"י ההתעסקות בדברים שהם לצורך הגוף.

אך דין זה הוא בכלי חרס דוקא, היינו כשהאדם הוא בבחינת "כלי חרס", בענוהו וביטול, "ונפשי כעפר לכל תהי'" (תפילת "אלוקי נצור"). משא"כ אם הוא בבחי' "כלי עץ", היינו שמתגאה ומגדיל את עצמו כעץ הצומח וגדל, או שהוא בבחי' "כלי מתכת", שמקשה את עצמו כברזל, ואינו מתנהג בביטול ובענוהו - הרי אז נטמא הוא "מאחוריו", היינו שענייני עוה"ז יכולים לטמא אף את נשמתו ח"ו.